

Strahovský klášter se stal prvním premonstrátským klášteřem v Čechách

Premonstráti

Text a foto: Michal Bařinka

Až doposud jsme v našem seriálu věnovali pozornost mnišským řádům, jmenovitě benediktinům, cisterciákům a kartuziánům. V tomto a následujícím dílu se však budeme zabírat tzv. řeholními kanovníky. Ti se – na rozdíl od uvedených mnišských řádů – řídili řeholí sv. Augustina a jejich členové měli kněžské svěcení. Jako první se vydáme po stopách premonstrátů.

Norbertini a jejich zakladatel

Zakladatelem Řádu premonstrátských řeholních kanovníků se stal sv. Norbert z Xanten, pročež bývají premonstráti příležitostně označováni jako „norbertini“. Zlomovým okamžikem Norbertova života se podle jeho životopisců stala událost z roku 1115. Během jízdy na koni prý tehdy těsně před něj udeřil blesk, Norbert spadl z oře, načež uslyšel hlas, který jej káral za jeho dosavadní život a vyzýval k obřvení. Norbert poté údajně změnil své smýšlení, přijal kněžské svěcení a stal se potulným kazatelem. Roku 1120 se spolu s druhý usadil v pustině poblíž města Laon na severu Francie. Pojmenování zdejší lokality (a prvního premonstrátského kláštera) Prémontré později dalo název celému řádu. Ideálem společenství se stal tzv. vita apostolica, tedy způsob odříkavého života po vzoru

apoštolů. Nově vzniklý konvent neměl být skupinou izolovaných mnichů, nýbrž kněží, kteří přijali základy řehole sv. Augustina. Cílem se stalo spojení kontemplativního života v klášteře s apoštolskou prací, později zejména na poli duchovní správy. Již roku 1126 však Norbert přijal funkci arcibiskupa v Magdeburku a tak klášter v Prémontré potřeboval nového představeného. Opatem se stal Norbertův věrný druh bl. Hugo z Fosses, který pro nový řád uspořádal psaná pravidla. Papežem byli premonstráti potvrzeni v roce 1126.

Muži, ženy, laici

Premonstráti si rychle našli své příznivce a podporovatele v mnoha zemích Evropy. Jejich oděv – bílý hábit se škapulířem, cingulem a biretem stejné barvy – jim pak vysloužil označení „bílí bratři“. Řád

si záhy osvojil striktní organizační strukturu, v některých ohledech shodnou s cisterciáky (viz *Turista* 5/2023, str. 54-57). V čele řádu stál opat mateřského kláštera v Prémontré, který měl každoročně svolávat generální kapitolu, jež řešila aktuální potřeby a problémy řádu. Stejně jako cisterciáci, také premonstráti měli svou ženskou větev. Zajímavostí je, že zprvu bylo rozšířenou praxí zakládání tzv. dvojklášteřů, tedy vedle sebe (přítom odděleně) žijících komunit mužů a žen. Tuto anomálii však generální kapitula už v roce 1141 označila za nevhodnou a přijatelná vzdálenost bratří od sester se zvětšila. Naprostou novinkou bylo založení společenství pro laiky. Premonstrátská terciária bývají tradičně označována za nejstarší třetí řád a jejich vzoru později následovaly další řeholní řády.

Norbert z Xanten přijímá řeholi od sv. Augustina, zdroj: rukopis Vita sancti Norberti ze 12. století

Příchod premonstrátů do českých zemí

Do českých zemí se premonstrátský řád dostal nedlouho po svém vzniku, a to především díky aktivitě olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka. První klášter stoupců sv. Norberta byl u nás založen roku 1143 na dohled Pražského hradu. Jeho zakladatelem se stal český kníže (a pozdější druhý český král) Vladislav II. s manželkou Gertrudou Babenberskou, podporovaný pražským biskupem Janem I. Strahovský klášter se později stal také místem posledního odpočinku tohoto panovníka i výše zmíněného olomouckého biskupa. Jindřich Zdík se však stačil zasloužit i o usazení premonstrátů v Litomyšli. Založení tamního kláštera s názvem Olivetská hora se uskutečnilo hned roku 1145. Historickou perličkou je, že k jeho zrušení později došlo kvůli vzniku litomyšlského biskupství v roce 1344, jež vyrašilo mimo jiné i díky úspěšnému působení místních premonstrátů.

Předání štafety

Již v článku věnovaném benediktinům (viz *Turista* 4/2023, str. 45-48) jsme psali, že tento mnišský řád byl ve 12. století na některých místech nahrazen právě Řádem premonstrátských řeholních kanovníků. V polovině 12. století se uskutečnila výměna mnichů za kanovníky kupříkladu v klášteře Hradisko u Olomouce, v Želivě a již vzpomenuté Litomyšli. Premonstráti se však mohli pochlubit také vlastními novostavbami. Ještě do konce 12. století vznikl například slavný klášter Milevsko, západočeský klášter Teplá či klášter v Louce u Znojma. Tyto tři lokality jsou zároveň výtečným dokladem toho, že premonstráti se věnovali nejen kazatelství a duchovní správě, ale také třebas rozvoji vědy a vzdělání, a to napříč staletími. Koneckonců posudte sami: Hned prvním opatem milevského kláštera se stal Jarloch, slavný kronikář, jeden z tzv. pokračovatelů Kosmových, autor cenného *Letopisu Jarlochova*. Klášter v Teplé byl zas domovem Aloise Martina Davida, slavného astronoma a kartografa, ředitele Královské české společnosti nauk a profesora (a nakonec i rektora)

Socha sv. Norberta v průčelí poutní baziliky na Svatém Kopečku u Olomouce

Karlovo-Ferdinandovy univerzity. S louckým klášteřem je pak spjata jméno Prokopa Diviše, širší veřejnosti známého v první řadě coby vynálezce bleskosvodu.

Sestry premonstrátek

Pozorný čtenář již ví, že premonstrátský řád měl také svou ženskou větev. Kontrolu kanonií premonstrátek ovšem stále prováděl představený nadřízeného mužského kláštera. První klášter

Premonstrátský klášter v Teplé byl založen na sklonku 12. století